

Saskia

“Wanneer je niet kunt lezen en schrijven, kun je in de hedendaagse maatschappij niet meedraaien. En uiteindelijk is lezen de beste manier om je brein te trainen. Het ontspant, inspireert en maakt je wijzer.”

Hoe zit het met analfabetisme in Nederland?

Wat stáát hier?

Er wonen in Nederland een kwart miljoen analfabeten en bijna anderhalf miljoen Nederlanders zijn laaggeletterd. De normale dingen des levens, zoals boodschappen of een pinbetaling doen, vormen voor deze groep een enorme opgave. Helaas is er sprake van een toename, vooral onder vrouwen.

Lezen en schrijven; het lijkt zo volkomen vanzelfsprekend, maar toch is er een grote groep mensen voor wie het dat niet is. Naar schatting hebben in ons land ongeveer 250.000 mensen nooit leren lezen en schrijven (analfabetisme) en hebben zo'n 1,3 miljoen mensen boven de zestien jaar het wel gekund, maar zijn blijven steken op een laag niveau of zijn het verleerd door het eenvoudigweg te weinig te doen (laaggeletterdheid). Dyslexie is weer iets anders; dat is een neurologische aandoening. Een dyslecticus heeft wel leren lezen en schrijven, maar het lukt de hersenen niet goed om dat wat is gelezen te interpreteren - dyslexie vergroot overigens wel de kans op laaggeletterdheid. Analfabetisme brengt onvoorstelbaar veel meer met zich mee dan geen boeken, bladen of ondertitels kunnen lezen; het belemmert mensen in hun hele dagelijks leven. Een treinkaartje kopen in de auto-maat (maar ook de treinreis zelf; wanneer moet je uitstappen als je het station nog niet kent?), betalen met pin, stemmen, een formulier invullen, wegbewijzing volgen en straatnaamborden lezen, het gebruik van een mobiele telefoon; bij vrijwel elke dagelijkse handeling is kunnen lezen een vereiste.

Ontstaan en voorkomen

Een taalachterstand kan al heel vroeg ontstaan; al snel na de geboorte begint een baby met luisteren, enkele maanden later start het eerste brabbelen. Meestal praten ouders veel tegen hun baby - érg belangrijk! Zodra de eerste woordjes vorm krijgen, moet het kind worden gecorrigeerd door de ouders. Dat is natuurlijk lastiger in een taalarm gezin of in een gezin waar de ouders niet de gangbare taal spreken. Daar kan al een eerste taalachterstand ontstaan, waardoor vierjarige kinderen direct met

een achterstand op school beginnen. Inmiddels is daar een aangepast lesprogramma voor vanaf groep 3, maar het is natuurlijk veel beter als daar al in groep 1 mee wordt begonnen. Vaak ook wordt lezen thuis te weinig gestimuleerd en daarbij lezen kinderen over het algemeen minder dan vroeger.

Marja van Bijsterveldt, voorzitter van de Stichting Lezen & Schrijven: “Elke dag een kwartier voorlezen verhoogt de woordenschat en verkleint daarmee de kans op laaggeletterdheid bij kinderen aanzienlijk, ook als ze ouder zijn dan vier.” Laaggeletterdheid ontstaat door verschillende omstandigheden. Mensen met algemene leer- en gedragsproblemen, zoals concentratiestoornissen en een tekort aan discipline, lopen een groter risico, net als mensen met dyslexie of een taalachterstand. Maar dat risico bestaat ook bij mensen die zijn opgegroeid in een omgeving zonder boeken, kranten of tijdschriften, mensen die uit een problematisch gezin komen of als kind te weinig aandacht en begeleiding op school hebben gekregen of te weinig naar school zijn geweest door ziekte, een lichamelijke handicap hebben, spijbelen, voortijdig school verlaten of een reizend bestaan leiden (bijvoorbeeld schipperskinderen of woonwagenbewoners).

Marja van Bijsterveldt: “Ondanks de ‘ontlezing’ van de laatste tijd zijn jongeren

beter gaan lezen en schrijven. De laaggeletterdheid onder jongeren is vijf procent. Helaas neemt het tegelijkertijd onder volwassenen toe in heel Europa, vooral onder vrouwen. 22 procent van de 55- tot 65-jarigen is laaggeletterd. Met lezen is het, zeker als je er al niet goed in was op school, een kwestie van: doe je het niet, dan verlies je het. Met de Stichting Lezen & Schrijven geven we de komende tijd extra aandacht aan vrouwen.”

Leven vol letters

Juist omdat het dagelijks leven zo doordrenkt is van letters, voelt het voor de mensen die daar geen woorden en zinnen van kunnen maken alsof ze uitzonderingen zijn op de regel - een regel die ze óók al niet kunnen lezen... Omdat ze zich ervoor schamen, hebben ze zichzelf uitstekend getraind in het verbergen ervan. Ze hebben vaak een goed werkend geheugen, hebben smoezen paraat als ‘Dat doe ik thuis wel, want ik heb een lelijk handschrift’ (bij het invullen van een formulier), ‘Oeps, bril vergeten’, en ze besteden de lees- en schrijftaken uit aan hun partner, kinderen, familie of vrienden. Sommige mensen zijn zich niet helemaal bewust van het probleem. ‘Ik kan wel lezen, ik begrijp het alleen niet’ is een veelgehoorde uitspraak, en vaak weten ze niet dat hier speciale cursussen voor bestaan. ►

IN NEDERLAND WONEN
± 250.000 analfabeten
± 1.300.000 laaggeletterden

- * Eenderde van hen is allochtoon, tweederde is geboren en getogen in Nederland.
- * Analfabetisme komt evenveel voor in de stad als op het platteland.
- * 43% van de laaggeletterden is werkloos.
- * 11,9% van de beroepsbevolking is laaggeletterd of analfabeet.
- * 13% van de kinderen loopt het risico later laaggeletterd te worden.
- * Als beide ouders laagopgeleid zijn, heeft een kind een driemaal grotere kans op laaggeletterdheid.

Vooral door die schaamte is het lang een onzichtbaar probleem geweest. Daar is inmiddels gelukkig veel aan gedaan; mede dankzij de inspanningen van Prinses Laurentien is er steeds meer aandacht gekomen voor laaggeletterdheid en weten we inmiddels dat het bestaat, sterker nog: dat een op de negen mensen er last van heeft!

Buiten de boot

In 2004 richtte prinses Laurentien de Stichting Lezen & Schrijven op, met als doel laaggeletterdheid te helpen bestrijden. Januari dit jaar heeft ze haar voorzitterschap overgedragen aan Marja van Bijsterveldt, voormalig staatssecretaris en minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het is duidelijk dat goed onderwijs voor iedereen de examiner na aan het hart ligt. "Taal is de zuurstof van het onderwijs. Goed kunnen lezen en schrijven is de basis van alle vakken, en onderwijs is er niet alleen om een vak te leren, maar ook om te leren maatschappelijk te functioneren. Als kinderen van school komen zonder goed te kunnen lezen en schrijven, ontstaat daar al een tweedeling in de maatschappij; die kinderen vallen sneller buiten de boot en dat mogen we niet laten gebeuren. Al als bewindspersoon had ik te maken met laaggeletterdheid, het was onderdeel van mijn portefeuille. Een jaar geleden vroeg Prinses Laurentien of ik iets ervoor voelde haar op te volgen als voorzitter van de Stichting Lezen & Schrijven, zodat zij internationaal verder kon. Ze blijft erevoorzitter en daar ben ik erg blij mee; ze heeft het als geen ander op de agenda gezet en het taboe is er dankzij haar inspanningen voor een groot deel vanaf. Laaggeletterdheid is niet alleen een groot probleem voor de mensen die er zelf last van hebben, het kost de maatschappij ook veel; talent blijft onbenut, mensen raken geïsoleerd en het brengt gezondheidsrisico's met zich mee - alleen al omdat mensen hun medicijnbijsluiter niet kunnen lezen. Er is berekend dat het volledig uitbannen van laaggeletterdheid ons land maar liefst 700 miljoen euro zou opleveren. Zeker met de toenemende vergrijzing in Nederland (we worden

ouder en er worden minder kinderen geboren) wordt er de komende decennia veel gevraagd van mensen. We moeten opletten dat er geen tekort ontstaat aan goed opgeleide mensen die al hun talenten kunnen inzetten, want dat zou de economische groei ernstig in de weg staan."

Geraakt door de verhalen

"Met de Stichting Lezen & Schrijven hebben we verschillende programma's ontwikkeld. We informeren werkgevers

organisaties, zoals roc's, het UWV, bibliotheken, scholen en buurthuizen, waar docenten en vrijwilligers heel uiteenlopend werk verrichten; van het organiseren van voorleesgroepen tot klassenassistentie."

Voor analfabeten en laaggeletterden bestaan inmiddels dus veel mogelijkheden. De eerste stap zal voorlopig nog wel hetzelfde blijven: de schaamte overwinnen en hulp bij een naaste vragen om die bestaande hulp in te roepen. ■

'Mijn moeder was dol op 'Dallas' en ik las haar de ondertitels voor. Daardoor kende ik al die series'

Frans Bauer bij Pauw & Witteman

en vakbonden, maar ook consultatiebureaus en huisartsen, zodat zij laaggeletterdheid beter herkennen bij hun cliënten. Taalambassadeurs vertellen hun - vaak schrijnende - verhaal. Tijdens zo'n bijeenkomst werk ik geraakt door het verhaal van een vrachtwagenchauffeur die werkte voor een bedrijf waar was bedacht om de chauffeurs met een routeplanner telkens een andere route te laten rijden om sleur in het werk te vermijden. Die man moest elke nieuwe route eerst met zijn vrouw rijden, omdat hij de routeplanner niet kon instellen en de straatnamen niet kon lezen. Sinds een paar jaar kan hij lezen en schrijven, en dat heeft hem veel gebracht. Zijn leven is wezenlijk veranderd en zo veel makkelijker geworden. Alle ambassadeurs hebben pas op veel latere leeftijd leren lezen en schrijven. De manier waarop zij hiermee naar buiten treden, is buitengewoon moedig en zij trekken zo mensen over de streep die anders misschien nooit hulp hadden durven invoeren. We werken in de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, en in Flevoland en Overijssel samen met meer dan vierhonderd

INFORMATIE, HULP EN CURSUSSEN

- * www.lezenenschrijven.nl en www.taalvoorhetleven.nl
- * Adressen van instellingen voor lezen en schrijven zijn verkrijgbaar via elk gemeentehuis en via de nationale bellijn, 0800 - 023 44 44
- * Landelijk Netwerk Nederlandstaligen in de (basis)educatie, 010 - 437 32 44
- * www.a-b-c.nu
- * Stichting Belangenbehartiging Alfabetisering, 013 - 544 14 40
- * De Toonzetter, eenvoudig geschreven krant met cassettes voor mensen met leesproblemen, 0315 - 34 03 68
- * www.leeslicht.nl voor leesboeken voor volwassenen in gewone taal
- * www.oefenen.nl voor online leren lezen, schrijven en rekenen